

ПРЕБРОЯВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И ЖИЛИЩНИЯ ФОНД В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2011 ГОДИНА - ИКОНОМИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА НАСЕЛЕНИЕТО¹

(Със съкращения)

Икономическата активност е една от основните характеристики на населението и отразява връзката на лицето с определена икономическа дейност през последните седем дни преди критичния момент на преброяването. Съвкупността от всички заети и безработни лица формира **икономически активното население** на дадена страна.

Заети са лицата на 15 и повече навършени години, които през наблюдавания период са отработили поне 1 час срещу възнаграждение в пари или в натура. За заети се считат и лицата, които не са работили през наблюдавания период, но имат работа, от която временно отсъстват поради болест, платен отпуск, стачка, обучение, отпуск по майчинство, престой и др.

Безработни са лицата на 15 и повече навършени години, които са без работа през наблюдавания период, но са готови да започнат и търсят активно работа.

Икономически неактивни са лицата под установената за страната минимална възраст за упражняване на икономическа дейност и лицата, които не са заети и не са безработни.

Относителна мярка за степента на участие на населението в сферата на труда е коефициентът на икономическа активност, изчислен като отношение на броя на икономически активните лица (общо или в комбинация по отделни признаци) към общия брой на населението, респ. броя му по отделните признаци. При сравнения и анализ на пазара на труда най-често се изчисляват показатели за възрастовата група 15 - 64 навършени години.

Икономическа активност на населението

Към 1.02.2011 г. в страната има 3 329 683 икономически активни лица на 15 и повече навършени години, или 45.2% от населението на страната. Абсолютният брой на икономически неактивните лица в страната възлиза на 4 034 887 лица, или 54.8%.

В сравнение с предходните преброявания броят на икономически актив-

¹ НСИ, Том 1. Нселение, Книга 3. Икономически характеристики на населението.

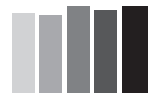
ните лица трайно нараства до 1985 г., когато достига и най-високата си стойност - 4 686 140 лица. През следващите години броят на икономически активните лица намалява и към 1.02.2011 г. достига най-ниския брой, регистриран за периода 1946 - 2011 година. Спрямо 1985 г. броят на икономически активните лица е намалял с 1 356 хил. души, или със 7.2 процентни пункта.

Броят на икономически неактивното население бележи тенденция на нарастване до 1992 г., когато достига 4 546 368 лица. След 1992 г. броят на икономически неактивното население намалява с 511 хил. души и към 1.02.2011 г. достига 4 034 887 души.

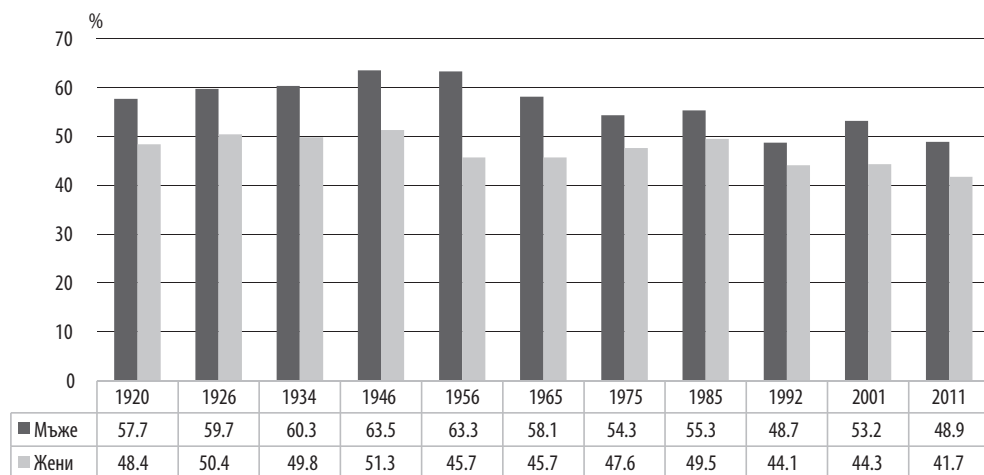
1. Икономическа активност на населението по години на преброяванията

Години на преброяванията	Брой				Структура - %			
	общо	икономически активни	икономически неактивни	непоказано	общо	икономически активни	икономически неактивни	непоказано
1920	4846971	2571500	2275471	-	100.0	53.1	46.9	-
1926	5478741	3016484	2462257	-	100.0	55.1	44.9	-
1934	6077939	3346105	2731834	-	100.0	55.1	44.9	-
1946	7029349	4034730	2994619	-	100.0	57.4	42.6	-
1956	7613709	4150207	3463502	-	100.0	54.5	45.5	-
1965	8227866	4267798	3960068	-	100.0	51.9	48.1	-
1975	8727771	4447784	4279987	-	100.0	51.0	49.0	-
1985	8948649	4686140	4262509	-	100.0	52.4	47.6	-
1992	8487317	3932468	4546368	8481	100.0	46.3	53.6	0.1
2001	7928901	3854993	4049101	24807	100.0	48.6	51.1	0.3
2011	7364570	3329683	4034887	-	100.0	45.2	54.8	-

При всички преброявания до 2001 г., с изключение на това през 1992 г., повече от половината мъже са икономически активни. При преброяването през 2011 г. е регистрирано намаление на икономическата активност при мъжете. Икономическата активност при жените след преброяването през 1946 г. показва тенденция към намаление, като относителният им дял през 2011 г. достига най-ниската си стойност - 41.7%.

Фиг. 1. Относителен дял на икономически активното население по пол и години на преброяванията

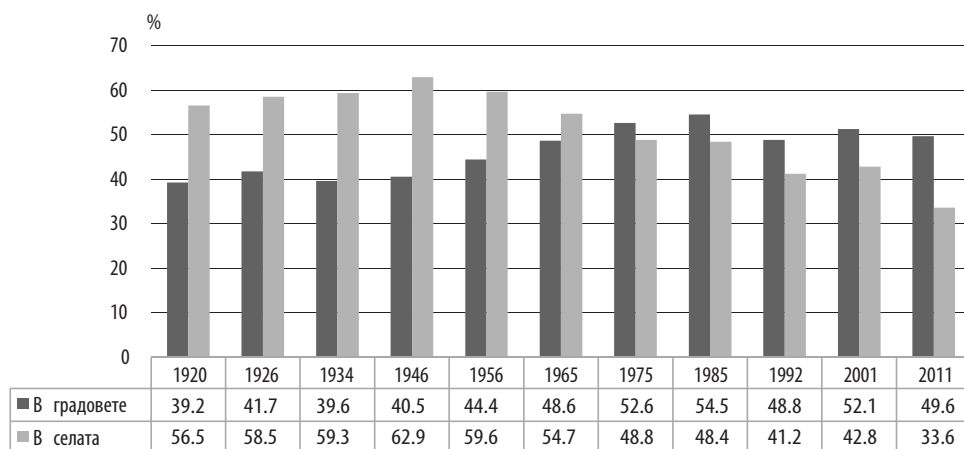
Съотношението между активните мъже и жени на 100 икономически активни лица се променя от 58:42 през 1956 г. на 52:48 през 1992 г. и при последните две преброявания се задържа на 53:47.

Съществени различия се наблюдават в динамиката на икономическата активност при населението в градовете и селата. В градовете броят на икономически активните лица нараства от 1 134 229 през 1956 г. до 3 160 593 през 1985 година. След 1985 г. започва тенденция на намаление и към 1.02.2011 г. икономически активните лица в градовете са 2 649 756. Систематично до 1985 г. нараства и коефициентът на икономическа активност от 44.4% през 1956 г. до 54.5% през 1985 г., след което намалява до 49.6% през 2011 година.

В сравнение с предходните преброявания икономически активните лица в селата намаляват с по-бързи темпове. След преброяването през 1946 г., когато е регистриран най-голям брой икономически активни лица в селата - 3 332 312 души, към 1.02.2011 г. техният брой достига най-ниската си стойност - 679 927 лица.

Сравнението на коефициентите за активност на градското и селското население показва значителни различия в динамиката на този показател. До 1965 г. икономическата активност в селата е значително по-висока от тази в градовете. В следващите години се наблюдава обратна тенденция и през 2011 г. активността на населението в градовете е с 16 процентни пункта по-висока от тази на населението в селата.

Фиг. 2. Относителен дял на икономически активното население по местоживеене и години на преброяванията

Икономически активни - заети и безработни лица

Към 1.02.2011 г. в страната има 3 329 683 икономически активни лица на 15 и повече навършени години, или 52.1% от лицата на същата възраст. От всички икономически активни лица 2 834 834 са заети (85.1%), а безработни са 494 849 (14.9%).

Тенденциите в заетостта и безработицата през периода между последните две преброявания се формират под влиянието на редица демографски и социално-икономически процеси. Най-характерни в сферата на демографските промени са намалението на броя на населението, задълбочаващото се остаряване на населението и намаляващият коефициент на демографско заместване, отразяващ съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15 - 19 г.) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60 - 64 г.). Общо за страната всеки 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват от 70 млади хора. За сравнение, при преброяването през 2001 г. броят на младите хора е бил 122. Основните промени в икономиката и пазара на труда през последните няколко години се характеризират със свиване на производството, освобождаване на квалифицирана работна сила и намаляване на предлагането на нови работни места. За периода 2001 - 2011 г. тези фактори водят до намаляване на икономически активното население с 525 310 лица.

Заети лица

От всички заети лица към 1.02.2011 г. 1 470 063 (51.9%) са мъже и 1 364 771 (48.1%) са жени. В сравнение с 2001 г. броят на заетите мъже се увеличава с 99 208, а на заетите жени - със 137 602. В резултат на това настъпват изменения в съотношението между броя на заетите мъже и жени. Докато през 2001 г. на 1 000 заети мъже се падат 895 заети жени, то през 2011 г. на 1 000 заети мъже се падат 928 заети жени. Увеличава се и относителният дял на заетите лица: от 32.8% при преброяването през 2001 г. нараства до 38.5% през 2011 г., или с 5.7 процентни пункта.

2. Заети лица по местоживеене, пол и години на преброяванията

Местоживеене Пол	Брой		Относителен дял от населението - %	
	2001	2011	2001	2011
Общо	2598024	2834834	32.8	38.5
Мъже	1370855	1470063	35.5	41.0
Жени	1227169	1364771	30.2	36.1
В градовете	1986510	2308387	36.3	43.2
Мъже	1022520	1176374	38.6	45.6
Жени	963990	1132013	34.1	41.1
В селата	611514	526447	24.9	26.0
Мъже	348335	293689	28.8	29.2
Жени	263179	232758	21.2	22.8

Към 1.02.2011 г. относителният дял на заетите мъже нараства от 35.5% през 2001 г. на 41.0% през 2011 г., или с 5.5 процентни пункта. По-значително е нарастването на заетите лица в градовете - от 36.3% при преброяването през 2001 г. до 43.2% през 2011 г., или със 7 процентни пункта.

При сравнения и анализ на пазара на труда най-често се изчисляват показатели за възрастовата група 15 - 64 навършени години². В сравнение с преброяването през 2001 г. заетите лица от тази възрастова група се увеличават с 322 351, а коефициентът на заетост нараства с 1.7 процентни пункта - от 53.8% през 2001 г. на 55.5% през 2011 година. По-значително е увеличението на заетостта в градовете, като най-силно е изразено сред мъжете - с 4.6 процентни пункта. За същия период заетите лица в селата намаляват с 29 298 и към 1.02.2011 г. коефициентът на заетост в селата е 41.8%. Спрямо преброяването през 2001 г. най-голямо намаление на заетостта в селата е отчетено при жените - с 5.5 процентни пункта - до 39.1%.

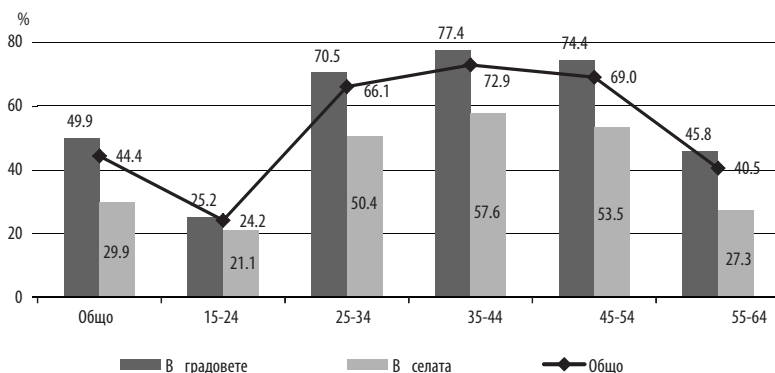
² При преброяването през 2001 г. броят на заетите лица е от възрастовата група 16 - 64 навършени години.

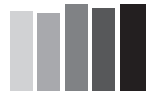
3. Заети лица на 15 - 64 навършени години по местоживеене, пол и години на преброяванията

Местоживеене Пол	Брой		Коефициент на заетост - %	
	2001	2011	2001	2011
Общо	2467309	2789660	53.8	55.5
Мъже	1370855	1440918	54.3	56.9
Жени	1227169	1348742	53.4	54.0
В градовете	1918024	2269673	56.5	60.0
Мъже	995147	1151531	56.7	61.3
Жени	922877	1118142	56.2	58.6
В селата	549285	519987	46.3	41.8
Мъже	316334	289387	47.7	44.4
Жени	232951	230600	44.6	39.1

В най-младата възрастова група (15 - 19 г.) заетите съставляват едва 4.5% от населението на 15 и повече навършени години, а в групата 20 - 24 г. коефициентът на заетост е 39.4%. Ниската заетост в тези възрастови групи се дължи на високия брой учащи лица сред тях. С повишаване на възрастта коефициентът на заетост нараства и достига максимума си във възрастовата група 35 - 44 г. (72.9%). От 55 години нагоре коефициентът на заетост започва да се понижава и във възрастовата група 65 и повече години едва 3.3% от населението е заето. Съществуват известни различия в повъзровата заетост на населението в градовете и селата. В по-младите възрастови групи до 24 години разликата между заетите в градовете и тези в селата е съвсем малка. От 25 до 64-годишна възраст обаче заетостта е значително по-висока сред населението в градовете, което се дължи на по-младата му възрастова структура, както и на наличието на повече възможности за реализация на трудовия пазар.

Фиг. 3. Повъзрови коефициенти на заетост по местоживеене към 1.02.2011 година

Коефициентите на заетост сред мъжете са по-високи в сравнение с тези сред жените в по-младите възрастови групи до 40-годишна възраст. След тази възраст заетостта при жените е по-висока до възрастовата група 55 - 59 години. Във възрастовата група 60 - 64 години заетостта при мъжете е с 18.4 процентни пункта по-висока от тази при жените в същата възрастова група, което се обяснява с по-ниската възраст за пенсиониране при жените в сравнение с мъжете. Коефициентът на заетост при мъжете на 65 и повече години е с 3.3 процентни пункта по-висок от този при жените от същата възрастова група.

В сравнение с предходното преброяване през 2011 г. заетите лица във възрастовата група 65 и повече години се увеличават с 2 340. Заетото население в тази възрастова група в градовете нараства от 11 534 лица (1.6%) през 2001 г. на 38 714 (4.6%) през 2011 година. За същия период заетото население в селата намалява с повече от 24 хиляди лица - от 5.1% през 2001 г. на 1.2% през 2011 година.

Данните от последното преброяване в страната показват, че продължава трайната тенденция на повишаване на образователния статус на заетите лица. В сравнение с предходното преброяване през 2011 г. заетите лица с висше образование са се увеличили от 692 733 (26.5%) на 932 957 (32.9%), или с 6.2 процентни пункта. Нарастването на броя на заетите с висше образование се дължи предимно на по-високия относителен дял на заетите жени с висше образование - от 398 988 (32.6%) през 2001 г. до 546 691 лица (40.1%) през 2011 година.

Броят на лицата със средно образование се увеличава спрямо 2001 г. със 135 хил., като се запазва относителният им дял от населението на 15 и повече навършени години - 55.1%. Нарастването на броя на заетите лица със средно образование се дължи на нарастване на броя на заетите мъже със средно образование с над 88 хил., или с 2.0 процентни пункта спрямо 2001 година. В същото време относителният дял на заетите жени със средно образование намалява с 1.9 процентни пункта спрямо 2001 година.

Най-съществени са измененията сред заетите лица с основно образование: от 418 698 през 2001 г. намаляват на 299 061 души през 2011 г., или със 119 637. По-значително е намалението на заетите лица с основно образование при мъжете - от 18.2% през 2001 г. на 12.1% през 2011 г., или с 6.1 процентни пункта. За сравнение, относителният дял на заетите жени с основно образование намалява с 4.9 процентни пункта.

4. Заети лица на 15 и повече навършени години по пол, образование и години на преброяванията

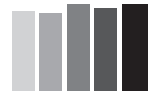
Образование	2001			2011		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
	Брой					
Общо	2592037	1367772	1224265	2834834	1470063	1364771
Висше	692733	293745	398988	932957	386266	546691
Средно	1427153	795359	631794	1562019	883567	678452
Основно	418698	249536	169162	299061	177660	121401
Начално и по-ниско	53453	29132	24321	40797	22570	18227
	Структура - %					
Общо	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Висше	26.7	21.5	32.6	32.9	26.3	40.1
Средно	55.1	58.1	51.6	55.1	60.1	49.7
Основно	16.2	18.2	13.8	10.5	12.1	8.9
Начално и по-ниско	2.1	2.1	2.0	1.4	1.5	1.3

С повишаване на образователното равнище на лицата се увеличава и коефициентът на заетост. Заетостта е изключително висока сред лицата с висше образование - 69.2%. От завършилите средно образование 52.2% са заети, а от тези с основно образование - 19.3%. Тази тенденция е характерна както за мъжете, така и за жените.

Съществуват известни различия при заетите по степен на образование между заетите в градовете и в селата. С най-висока заетост се характеризират лицата с висше образование, като в градовете коефициентът на заетост за тези лица е с 15.7 процентни пункта по-висок отколкото в селата. И в селата, и в градовете с най-нисък коефициент на заетост са лицата с начално и по-ниско образование.

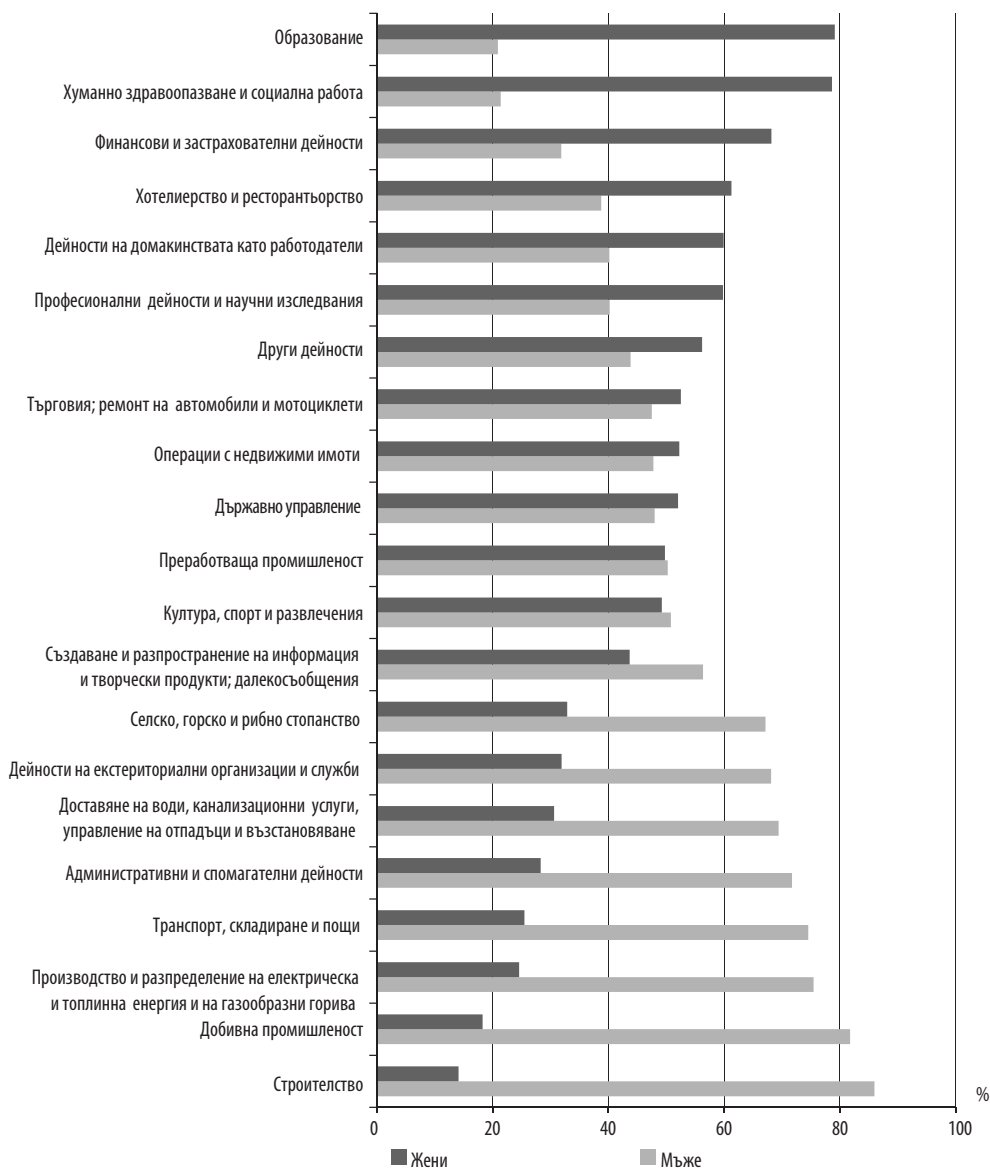
През последните години се наблюдава промяна в заетостта на населението по икономически дейности. В националната икономика най-висок е относителният дял на заетите лица на 15 - 64 навършени години в „Преработваща промишленост” (19.7%), „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” (18.6%), „Държавно управление” (7.7%) и „Строителство” (6.9%).

Между отделните икономически дейности съществуват значителни различия при заетите лица по пол. Очертават се сектори, в които преобладават заетите мъже - „Строителство”, където 86.0% от заетите са мъже, и „Добивна промишленост”, където заетите мъже са 81.8%. В секторите „Об-

разование” и „Хуманно здравеопазване и социална работа” относителният дял на заетите жени е съответно 79.1 и 78.6%. Повече от две трети от заетите в сектор „Финансови и застрахователни дейности” са жени, а в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство” техният дял е 61.3%.

Фиг. 4. Структура на заетите лица на 15 - 64 навършени години по икономически дейности и пол към 1.02.2011 година

Съществуват известни различия и във възрастовото разпределение на заетите лица на 15 и повече навършени години по икономически дейности. В сектора на високотехнологичните и финансово-застрахователните дейности, както и в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство”, преобладават по-младите възрастови групи - до 34 години. С нарастване на възрастта се увеличава относителният дял на заетите лица на възраст над 45 години в секторите „Образование” и „Хуманно здравеопазване и социална работа”.

Образователното равнище на заетите лица по сектори е различно и е обусловено от характера на дейностите в отделните сектори. Високо образователно равнище имат заетите в сектори, изискващи висококвалифициран умствен труд. В сектор „Образование” с висше образование са 72.5% от заетите лица, във „Финансови и застрахователни дейности” - 71.3%, в „Професионални дейности и научни изследвания” - 70.0%, в „Хуманно здравеопазване и социална работа” - 65.9%, и в „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения” - 63.0%. С преобладаващо основно и по-ниско образование са заетите в секторите „Селско, горско и рибно стопанство” (41.1%) и „Дейности на домакинствата като работодатели; недиференцирани дейности на домакинствата по производство на стоки и услуги за собствено потребление” (39.8%).

Професията е съвкупността от функции и задължения, които лицето извършва и срещу които получава работна заплата или друг доход. Ако лицето работи на две и повече работни места, основната работа се определя според продължителността на извършваната работа и размера на получаваните доходи.

При разпределението на заетите лица по професии към 1.02.2011 г. най-многобройна е групата „Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната”. Тя се състои от 585 637 лица, или 20.7% от всички заети лица на 15 и повече навършени години. Втора по големина е групата „Специалисти” - 423 418 лица, или 14.9%. Най-малък е броят на заетите лица в групата „Въоръжени сили” - 40 609 лица (1.4%), и „Квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство” - 84 441 лица (3.0%). Мъжете преобладават в групите „Въоръжени сили” (87.1%), „Машинни оператори и монтажници” (75.6%) и „Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии” (70.8%). Най-висок е относителният дял на жените в групите „Помощен административен персонал” (73.9%) и „Специалисти” (67.8%).

Безработни лица

Към 1.02.2011 г. като безработни се определят 494 849 лица. Те съставляват 14.9% от икономически активното население.

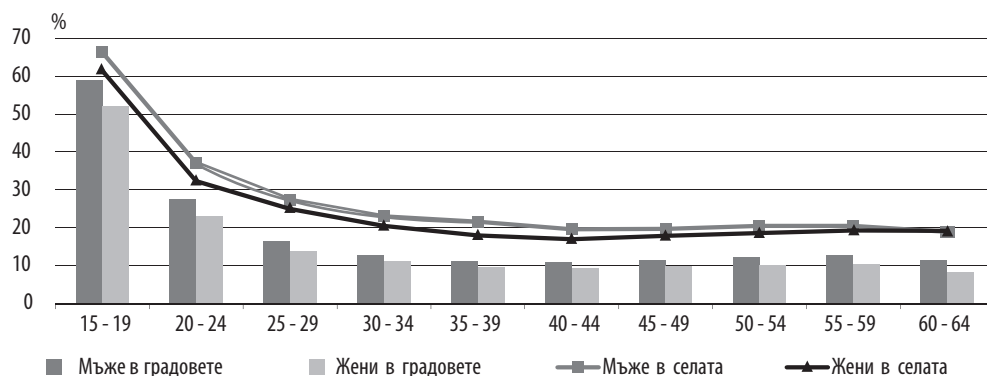
5. Безработни лица на 15 и повече навършени години по местоживееие и пол към 1.02.2011 година

Местоживееие/Пол	Брой	Коефициент на безработица - %
Общо	494849	14.9
Мъже	283170	16.2
Жени	211679	13.4
В градовете	341369	12.9
Мъже	191702	14.0
Жени	149667	11.7
В селата	153480	22.6
Мъже	91468	23.7
Жени	62012	21.0

Равнището на безработица при мъжете (16.2%) е по-високо с 2.7 процентни пункта от това при жените (13.4%). Безработицата в градовете е значително по-ниска от тази в селата.

Коефициентът на безработица по отделни възрастови групи показва, че тя е най-висока при младите възрастови групи - 58.8% за лицата от възрастовата група 15 - 19 г. и 27.7% за групата 20 - 24 години. Като цяло резултатите са очаквани, тъй като голяма част от тези лица все още посещават учебни заведения. С повишаване на възрастта коефициентът на безработица намалява, като най-нисък (11.8%) е за лицата от възрастовата група 40 - 44 години. Коефициентът на безработица при мъжете е по-висок в сравнение с този при жените, особено в по-младите възрастови групи до 24-годишна възраст.

Фиг. 5. Повъзрастови коефициенти на безработица по местоживееие и пол към 1.02.2011 година

Най-висок е коефициентът на безработица сред лицата с начално и по-ниско образование (55.3%). С повишаване на образователното равнище коефициентът на безработица намалява и сред безработните лица с висше образование е едва 6.4%.

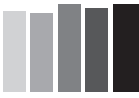
Към 1.02.2011 г. безработните лица на 15 - 64 навършени години са 493 080, или 17.7% от населението в същата възрастова група. От тях 357 340 безработни лица (72.5%) са посочили наличието на предишна заетост, а 135 740 лица (27.5%) никога не са работили. Най-висок е относителният дял на безработните лица, които никога не са работили, сред възрастовата група 15 - 24 години (64.2%). С нарастване на възрастта относителният дял на безработните без предишна заетост намалява и във възрастовата група 55 - 64 г. само 6.2% от безработните никога не са работили.

В отделните икономически дейности се наблюдават съществени различия в разпределението на безработните лица по степен на завършено образование. Най-висок е относителният дял на безработните лица с висше образование в секторите „Операции с недвижими имоти” (60.0%), „Хуманно здравеопазване и социална работа” (50.5%) и „Административни и спомагателни дейности” (48.7%). Най-нисък е относителният дял на безработните с висше образование в секторите „Добивна промишленост” (4.1%) и „Строителство” (5.2%). Най-много безработни лица с начално и незавършено начално образование има в сектор „Строителство” (29.0%).

6. Безработни лица на 15 - 64 навършени години по степен на завършено образование към 1.02.2011 година

(Брой)

	Общо	Степен на завършено образование			
		висше	средно	основно	начално и по-ниско
Общо	493080	63095	256126	123575	50284
Безработни с предишна заетост	357340	53448	204084	80797	19011
Безработни, които никога не са работили	135740	9647	52042	42778	31273

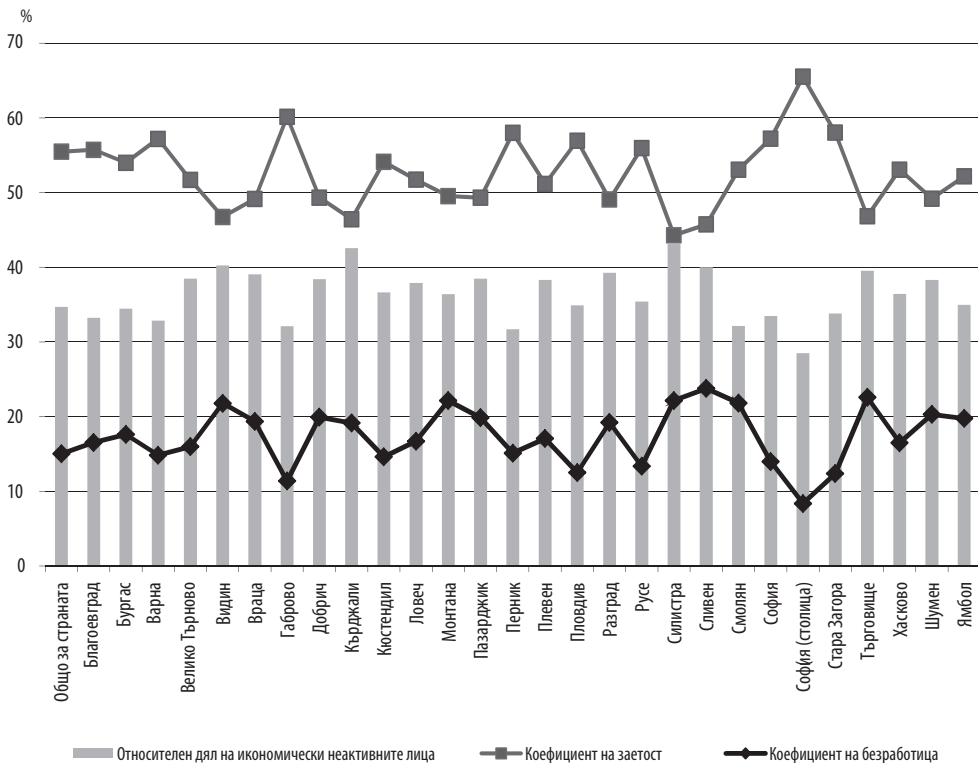

Икономическа активност на населението по области

С най-висок коефициент на икономическа активност е област София (столица) - 71.5%, следвана от областите Перник - 68.3%, Габрово - 67.9%, Смолян - 67.8%, и Варна - 67.1%. Най-нисък е коефициентът на икономическа активност в областите Силистра - 56.9%, Кърджали - 57.4%, Видин - 59.8%, Сливен - 60.0%, и Търговище - 60.5%.

Най-висок е коефициентът на заетост в област София (столица) - 65.5%, с 10 процентни пункта по-висок от този за страната, следват областите Габрово - 60.2%, Стара Загора и Перник - по 58.0%, и София - 57.2%. Общо 8 области имат коефициент на заетост, по-висок от средната стойност за страната.

Фиг. 6. Коефициенти на заетост и безработица и относителен дял на икономически неактивните лица по области към 1.02.2011 година

Най-ниска е безработицата сред лицата от 15 до 64 години в областите София (столица) - 8.3%, Габрово - 11.4%, Стара Загора - 12.4%, и Пловдив - 12.5%. Коефициент на безработица, по-висок от този за страната, имат 20 области. Най-висока е безработицата към 1.02.2011 г. в областите Сливен - 23.8%, Търговище - 22.6%, Силистра и Монтана - по 22.1%, Смолян и Видин - по 21.8%.

Област Видин е с най-висок относителен дял на икономически неактивно население - 57.0%, следват областите Силистра - 55.7%, и Ловеч - 53.9%. Най-нисък е дялът на икономически неактивното население в областите София (столица) - 39.9%, Варна - 44.5%, и Благоевград и Смолян - по 45.2%.

Сред икономически неактивното население преобладаващ дял имат пенсионерите - 62.2% общо за страната. С най-висок относителен дял на пенсионерите сред икономически неактивните лица са областите Габрово - 74.8%, Перник - 74.7%, и Кюстендил - 74.5%. Най-нисък е относителният дял на пенсионерите в областите Кърджали - 52.9%, Сливен - 57.3%, и София (столица) - 57.5%.

Дирекция „Демографска
и социална статистика”